

Den ekspressive maskinen

- om tendenser i den samtidsmusikalske estetikken

Mitt innlegg i Parergon nr 4 med kritiske betraktninger rundt den elektroakustiske musikken førte til to gode og innsiktsfulle svar henholdsvis fra Anders Vinjar og Jøran Rudi. Jeg har faktisk ikke tenkt å føre den debatten særlig videre i dette lille innlegget. For det første fordi debatten forhåpentligvis vil rulle videre med andre deltagere enn meg, men viktigst fordi jeg ønsker å åpne en debatt på et annet felt. Hovedanliggende med min artikkel om den elektroakustiske musikken var å peke på resirkulasjonen av klisjeer i EA musikken. Mine argumenter gikk på at EA musikken har gått fra å postlere at den skulle skape en ny verden til å bli en musikk som resirkulerer et antall faste formler fra verk etter verk. Jøran Rudi er i sitt tilsvarende svar til min artikkel inne på at klisjeene sitter minst like løst i den moderne akustiske musikken som i den elektroakustiske musikken, noe som fører meg videre til noen betraktninger over estetiske problemer i dagens akustiske kunstmusikk.

I en tid hvor det er lenge siden det ble tenkt nye tanker innen kunstmusikken opplever ihvertfall jeg et knippe med foruroligende og direkte irriterende trender i tidens komponering. Og nå snakker jeg ikke om Arvo Pärtisme eller neo-romantikk. Jeg snakker om estetiske problemer i den kunstmusikken som bærer modernismens arv videre. Denne kunstmusikken er ikke lenger kun de utstøttes kunst. Det er en kunst med en helvetes masse festivaler og arrangementer og muligheter til å gjøre karriere, få berømmelse og bli passe rik. Musikken er, ihvertfall tilsynelatende, mer integrert i kunstverden enn før, samtidig som den paradoksalt nok for øyeblikket mangler de "store", nye og førende ideene. Feltet består av en mengde små trender og retninger. Det er uten tvil en pluralisme, likevel mener jeg man kan snakke om, noe forenklet sagt, en rådende estetisk tendens i samtidsmusikken.

Den omvendte fisken - en moderne norsk estetikk

Pianisten Kenneth Karlsson sa noen tanke- og lattervekkende ord i et intervju i NRK bladet Musikken. Han sa omtrent som så at det meste av norsk samtidsmusikk hadde form som en omvendt

fisk. Jeg tolker dette til å bety en musikk med en forutsigbar form. Man kan mene hva man vil om presisjonsnivået i denne uttalelsen, men den setter fingeren på noe som ikke bare forefinnes i Norge men som er en del av en det jeg vil kalle den *moderne effektive estetikken*. Dette er en samtidsmusikalsk estetikk hvor musikkens mål tilsynelatende dreier seg om å distribuere energi over et felt av tid. Musikken formidles til tilhøreren som en masse med en energi som fordeles etter (ofte) gammeldagse dramaturgiske regler som f.eks danner formen av en omvendt fisk. Først sterk , så litt svakt , så sterk en lengre periode og så til slutt utdøende. I denne moderne estetikken spiller det liten rolle om komponisten skriver serielt, spektralt, intuitivt, bruker sitattekniikk eller hva slags teknikk som brukers, for målet er det effektive stykket. Musikken skal funke, den skal ha trøkk og engasjere den moderne lytter. Musikken formidler seg i overflaten av sin energi og verkets grad av vellykkethet ligger i å få det finslepne samspillet mellom instrument og tid til å funke. Klarer komponisten dette er vedkommende straks en interessant komponist. Innen den lille norske arenaen er det et spesifikt krav om at musikken må være ekspressiv, kraftfullt og utadvendt. (Man tenker umiddelbart på parallelliteten til det som defineres som godt teater i Norge hvor det ekspressive synes å være alle tings mål og uttrykk, skuespillerne skriker så høyt som mulig slik at publikum skal forstå at det dreier seg om store og viktige følelser.)

Modernismen som likskue og koldbord

Denne espressive estetikken er i en forbløffende grad dominerende på festivaler og konserter med samtidsmusikk. Og det som forbløffer ennå mer enn at publikum liker det, er at denne espressive effektivitetsestetikken også appellerer mest til andre komponister og musikere. Det er som om kroppen er blitt all tings mål i kunstmusikken også blant «ekspertene». Det skal være effektivt, sterkt, godt instrumenteret, heftig, sensuelt og godt formet. Men alt sammen godt innenfor det man vil kunne forsvare som "moderne", med et passende dissonerende tonespråk.

Modernismens arv ligger på likskue og er i denne estetikken samtidig blitt en samling med virkemidler. Jeg er ikke den første som har observert at modernismen slik har endt opp som et koldbord man kan plukke fra. På dette koldbordet kan man finne det man trenger av midler for å skru sammen et stykke. Skal det være en bit effektiv støy musikk eller et par minutters virtuost

instrumentert gestisk modernisme - det er bare å forsyne seg! Koldbordet har mange retter og hensikten nå er uansett å skru musikken sammen mest effektivt, så hvorfor gå omveier om å fomle for seg selv. Men når en konsert inneholder fire- fem slike effektive maskiner av noen stykker, alle ca. 15 minutter for kammer eller sinfoniettabestening så får man lyst til å rope hjelp. Hva er det som skjer, eller rettere sagt, hva er det som ikke skjer ?

Hvor er den musikalske problemstilling som, litt banalt sagt, stiller spørsmål istedenfor svar ? Hvor er det åpne verket som appellerer mer til undersøkelse og undring enn begeistret applaus ?

Hvor er de kompositoriske prosjektene som går utover det å skru musikk effektivt sammen. Er slutten av 90 tallet virkelig en tid så tømt for musikalske ideer at det eneste man kan applaudere er musikalsk effektivitet ? Er det også derfor musikkens kroppslige effekt dyrkes slik, dette menneskelige erfaringsfelt som vi vet funker (så mye popmusikk kan ikke ta feil). Den moderne musikken har vist at den har et fantastisk potensiale i kraftfullhet og energi. Moderne komposisjons og instrumentasjonsteknikker har gitt komponistene et voldsomt verktøy til å forføre den moderne lytter med. Men den moderne musikken har også et potensiale til hele tiden å stille spørsmål og presse grenser for vår auditive persepsjon og erkjennelse. Men hvorfor opplever man så sjeldent slik musikk ? Er alt gjort før ? Er komponisten redd for å kjede sitt publikum ? Eller er festivalene og ensemblene redde for å kjede det publikummet som de tross alt har maktet å tiltrekke seg? Er samtidsmusikken fanget i det samme grepet som resten av medie og kunstverden er fanget i der det finnes kun ett gjenværende tabu; angsten for å kjede sitt publikum ?

Fra erkjennelse mot opplevelse

I forlengelse av denne effektive estetikken ser jeg konturene av en tendens bort fra den *erkjennede* og mot den *opplevde* musikken. Den interessante musikk nærer alltid begge sider mennesket, både den erkjennede og den opplevende. Men i *den effektive estetikks* ånd har mange komponister forlatt holdningen om musikken som mulig utgangspunkt for erkjennelse og satt kroppen eller gjennkjennelsen/sentimentaliteten som primær erfaringsramme. Og jeg snakker fremdeles ikke om Sven David Sandstrøm eller Arvo Pärt, jeg snakker om de komponister som definerer seg inn i den

modernistiske arven. Det gjelder unge som gamle og fra alle land. Om dette er en langvarig trend opplever jeg at den som foruroligende for kunstmusikken. Så mye annet rundt oss av kunstuttrykk vender seg mot den rene opplevelsen og vekk fra en mer kompleks erfaring. Muligens (og mest sannsynlig) er dette kun en av de uttallige utslagene av pendelbevegelser som kunsten alltid vil være i. Mellom en rådende tendens som kontrasterer den forrige. Jeg er ikke av den oppfatning at alt går lukt til helvete, som Jan W. Morthensson (for de som opplevde ham på Komponistforeningens seminar i Åsgårdstrand i februar i år). Men jeg opplever at hans advarsler om endringer i komponistenes holdning til både det estetiske men ikke minst det etiske i komponeringen bør debatteres, slik at vi ikke bare morer hverandre i hjel uten å snakke om det.

© Henik Hellstenius 1999